

ELS PRIMERS PASOS: LA I TROBADA COMARCAL DE CULTURA

JOSEP A. COLLAZOS RIBERA

*Cap de la Secció d'Història Local i Arqueologia del CERE
Secretari del CERE 1993-2006*

La I Trobada Comarcal de Cultura del 2 d'octubre de 1982 marcà un punt d'arribada i de partença al mateix temps. D'arribada, perquè fou un dels objectius que les institucions i associacions implicades es proposaren concretar aquell mateix any. I de partença, perquè una de les seues conseqüències fou la creació uns mesos després del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. Per tant, és del tot just que amb motiu del 25è Aniversari del CERE es rememori aquella primera trobada, aquell primer aplec d'estudiosos i de persones vinculades al món de la cultura de la nostra comarca, des dels seus antecedents fins a veure alguns aspectes de com es desenvolupà aquell acte, important i significatiu per tot el que representà.

Abans de continuar, val a dir que tot el que s'exposarà seguidament està basat majoritàriament en uns esborranys d'actes de reunions que vaig trobar en una ocasió durant els treballs d'organització i classificació de l'Arxiu Municipal de Flix i que estaven conservats enmig d'uns expedients de la Regidoria de Cultura. Particularment, he de dir que la troballa d'aquests documents em féu molta il·lusió en uns moments en què encara exercia el càrrec de secretari del CERE, sobretot en llegir-los i comprovar que el seu contingut feia referència a tot el procés que comportà la creació del Centre d'Estudis.

ELS ANTECEDENTS

Per arribar a la trobada, prèviament havia d'existir un caliu cultural que demanés aquest contacte entre diverses sensibilitats del món de la cultura existents a la nostra comarca. El director dels Serveis Territorials de Cultura, Xavier Vega, ens parlava el dia de la presentació dels actes del 25è Aniversari del CERE del fet que durant la dictadura franquista l'activitat cultural era pràcticament nul·la, concretament utilitzà el concepte de desert cultural per definir la situació del nostre territori. Certament, ho hem de veure així si ens atenem sobretot a la circumstància que la vitalitat cultural d'un territori ve

donada quan hi ha un flux, un intercanvi d'idees entre persones i col·lectius, una suma de voluntats que enriqueix l'expressió i la manifestació d'aquestes inquietuds. Difícil era en temps del franquisme que es poguessin produir aquests fluxos, quan qualsevol forma d'expressió s'havia de dur a terme dins dels marges permesos per l'autoritat. Amb tot, si no hi havia aquest necessari i fluid intercanvi entre els pobles del nostre territori, de la nostra comarca, sí que hi havia activitat cultural, amb més o menys intensitat segons els casos. En altres paraules, enmig del desert cultural hi hagué *oasis de cultura*, oasis protagonitzats per persones o entitats la projecció dels quals no va anar molt més enllà de les poblacions on es desenvolupà.

Enmig de totes les dificultats, intents d'establir contactes i ponts entre persones i poblacions n'hi hagué. Un cas paradigmàtic i precursor de tot el que vindria després en fou Carmel Biarnés. Comentaré, sobretot, la vinculació que tingué durant aquests anys amb Flix. Carmel esdevingué un col·laborador habitual de la premsa local flixanca, a través dels seus articles a l'*Antorcha* primer, i seguidament a *La Voz de Flix* (més tard, continuaria aquest vincle a través de *La Veu de Flix*). El contingut dels seus escrits era variat, des d'articles de caire periodístic comentant esdeveniments tant de Flix com d'altres pobles de la comarca, altres comentant i aprofundint algun tema més concret, i fins i tot arribà a publicar alguna poesia. La relació de Carmel Biarnés amb Flix durant aquests anys difícils, però, no es limità la seua col·laboració a les revistes locals. Almenys em consta que cap a finals dels seixanta, inicis dels setanta, fou l'impulsor d'un grup de música de folk format per jovent de Flix, grup que assolí cert èxit fent actuacions a Flix i Ascó. Val a dir que l'experiència no durà gaire: un bon dia l'autoritat local convocà els del grup a una reunió, on els felicità per la feina que duïen a terme, però els va exigir que si volien continuar s'havien d'integrar a l'OJE. Naturalment, s'hi negaren en redó, i es frustrà aquella experiència prometedora.

He parlat del cas de Carmel Biarnés i el seu lligam amb Flix. Segurament que Carmel establí vincles amb altres poblacions durant aquells anys, de la mateixa manera que en altres indrets de la comarca es donaren altres casos similars, de voler impulsar iniciatives culturals al marge del que es marcava des de l'autoritat.

No vull acabar aquesta part de l'exposició sense recordar que durant aquests anys de desert i oasis culturals, hi havia certes personalitats vinculades a la Ribera d'Ebre que llavors ja destacaven per la seua obra: Dolors Cabré Montserrat i Artur Bladé Desumvila.

EL CAMÍ CAP A LA TROBADA

El canvi del context polític amb el final de la dictadura i l'adveniment de la democràcia representaria un gir de 180 graus. S'obrien les portes perquè els contactes i els fluxos culturals poguessin circular sense cap obstacle. Un altre pas endavant amb vista a aquests impulsos fou la constitució dels nous ajuntaments democràtics l'any 1979: nous equips de govern als municipis,

amb noves sensibilitats i ganes d'aportar novetats, sentiments que també es dirigirien cap al camp cultural. De fet, a més de tot el substrat cultural ja existent, la implicació, la participació i el suport dels consistoris riberencs fou fonamental, i en pocs mesos, l'any 1982 es farien tots els passos bàsics que conduirien cap a la convocatòria de la I Trobada Comarcal de Cultura.

Tota la part de l'exposició que tractaré a partir d'ara és, si fa no fa, un extracte dels documents a què feia referència abans. En més d'un cas m'he decidit a aportar gran part del seu contingut perquè ens fan una diagnosi de la situació de la cultura a la Ribera d'Ebre i d'allò que en aquell temps més definia l'activitat cultural a la nostra comarca, que en algun cas pot sorprendre.

El Consell Comarcal de Cultura

La primera etapa fou la constitució del que llavors s'anomenà el Consell Comarcal de Cultura. La primera reunió es desenvolupà a Flix, al saló d'actes del Casal Sant Jordi, el dia 27 de juny de 1982, amb l'assistència de regidors i representants d'entitats culturals de les poblacions següents: Miravet, Tivissa, Riba-roja d'Ebre, Ascó, Garcia, Vinebre, Ginestar, la Palma d'Ebre i Flix. A l'acta redactada d'aquella jornada s'especifica que el motiu principal de la reunió fou "la presa de contacte entre persones i entitats interessades en dur a terme una tasca cultural i discutir la necessitat de crear un Consell Comarcal de Cultura". Els objectius que s'atribuïren a aquest nou òrgan foren:

- Recuperació de les tradicions perdudes.
- Donar a conèixer tot el bagatge cultural de cada municipi tant a la resta de la comarca com fora d'aquesta.
- Treballar amb vista a la comarca fent activitats conjuntes.

La resta de punts de l'ordre del dia que es tractaren durant aquesta primera reunió van ser els següents:

1. Creació a cada poble d'un consell local que inclogués totes les entitats i persones interessades en qualsevol dels camps que la cultura comprèn.
2. Creació de grups de treball que compreguessin seccions comunes a tots els pobles.
3. Convocatòria d'una propera reunió per al dia 5 de juliol, en la qual els representants de cada municipi haurien de dur la relació d'entitats i noms dels responsables.

La segona reunió tingué lloc igualment a Flix, i comptà amb representants de Ginestar, la Palma d'Ebre, Móra d'Ebre, Tivissa, Riba-roja d'Ebre, Ascó i Flix. D'aquella ocasió, el punt de l'ordre del dia que més ens interessa és el que fa referència a la creació d'una gestora amb l'encàrrec de dur a terme la preparació de la I Trobada Comarcal de Cultura, a Móra d'Ebre. Abans de continuar amb l'activitat pròpia de la gestora, val a dir que en aquesta segona reunió del Consell Comarcal de Cultura es tractà sobre les activitats que podrien dur a terme els grups de treball d'aquest consell; com podreu comprovar,

hi ha aspectes molt generals i altres de molt concrets, alguns dels quals en aquell moment van assolir-se i altres sols quedaren en la intenció:

- Incloure dins els programes de festes un resum de la història del poble.
- Promoure els llocs pintorescos de la comarca.
- Promoure premis literaris comarcals.
- Treure per l'Onze de Setembre un butlletí comarcal de cultura, fent un apartat per a cada poble.
- Fer a cada poble un museu per especialitats.
- Fer un cop a l'any un festival comarcal.
- Aconseguir una compenetració entre ajuntaments i grups de treball, tot dividint-se les tasques:
 - ajuntaments: ajuts i propaganda
 - grups de treball: activitats
- Potenciar les festes de cada poble.
- Inventariar les plantes típiques i medicinals.

La gestora

El dia 12 de juliol de 1982 es féu la primera reunió de la gestora, que s'efectuà a l'Ajuntament de Flix. A diferència de les actes que disposem del Consell Comarcal de Cultura, quan enumeren els assistents ja ens donen noms concrets de persones. Hi foren presents Carmel Biarnés, Josep M. Margalef, Josep Cid, Xavier Vidal, Antonieta Civit i Magda Clua. L'únic punt de l'ordre del dia fou elaborar el programa d'activitats de la trobada, que es fixà inicialment per al dia 18 de setembre de 1982. S'establiren, així mateix, els grups de treball que s'havien de constituir a la trobada:

- arts i oficis
- història i arqueologia
- excursionisme i ecologia
- mitjans de comunicació
- majorets i bandes
- activitats musicals i dansa
- biblioteques
- filatèlia

La segona reunió de la gestora es féu l'1 de setembre, també a Flix; hi assistiren, en aquella ocasió, Josep Cid, Manuel Mellado, Carmel Biarnés, Josep Solé, Josep Brull, Rossend Escolà i Magda Clua. Un dels acords que es prengueren fou ajornar la data de la trobada, que quedà fixada per al dia 25 de setembre. Altres qüestions tractades foren constatar que encara hi havia diversos pobles que no havien presentat la llista d'entitats culturals; es pro-

posà la confecció d'una llista calendari de les festes populars de cada poble i la seua forma de celebrar-les; es repassà el programa d'actes provisional de la trobada; i també es mencionà que es faria una exposició d'activitats culturals de la comarca, que comptarà amb diversos àmbits (pintura, publicacions, ceràmica, cabassos, cistelleria i fotografies de catifes), de cadascun dels quals es nomenà un responsable. Cal apuntar que no queda ben clar quan es decidí fer aquesta exposició. Si ens atenem a l'acta d'aquesta reunió de l'1 de setembre, en podríem desprendre que l'acord ja es prengué anteriorment. Però si consultem l'anterior, en cap moment no se'n fa menció.

La tercera reunió es féu el 13 de setembre, a la sala d'actes de la Democràcia, a Móra d'Ebre, el lloc on es faria la trobada. Els assistents foren Rossend Escolà, Manuel Mellado, Rosa Busom, Josep Solé, Josep Brull, Josep M. Margalef i Magda Clua. Es menciona també un tal Gil (Gil Martí), del qui es diu que venia acompanyat del representant del grup de teatre, i en el cas de Josep Brull es diu que assistí acompanyat de la representant de l'Orfeó (se suposa que de l'Orfeó Tivissà). Es constatà que encara persistia el problema de les llistes d'entitats —llavors encara mancaven les de Rasquera, Vinebre, Garcia, Benissanet i Riba-roja d'Ebre— i que no tothom disposa de les fitxes per omplir l'històric de cada entitat, per la qual cosa es fa un "enèsim" repartiment de feines per tal de solucionar aquestes mancances. Es digué que cadascú s'encarregaria d'explicar la feina duta a terme fins llavors per la gestora i es recordaria allò que calia dur a la trobada: una enquesta de la Generalitat, contestada; l'històric de cada entitat; calia explicar, a més, els punts a discutir dins els grups de treball durant la trobada:

- lectura de l'històric de cada entitat
- problemàtica que tenen
- pressupost amb què compten i subvencions que reben
- activitats que fan
- relacions que tenen amb l'ajuntament
- relacions que tenen amb altres pobles de la comarca
- perspectives de cara al futur
- conclusions

Es tractaren altres qüestions formals amb vista a la trobada, de la qual encara es parlava que tindria lloc el dia 25 de setembre.

El 20 de setembre es féu la quarta reunió de la gestora, altre cop a la Democràcia. A diferència de les altres actes, no hi apareixen noms propis d'assistents, sinó que es diu que hi foren presents els regidors de cultura de Móra d'Ebre i Flix i representants d'entitats de Ginestar, Ascó i Riba-roja. Un dels primers acords presos fou el definitiu ajornament de la data de la trobada, que es fixa per al 2 d'octubre. La causa és, com no podia ser altra, que encara continuaven mancant llistes d'entitats de la comarca i, també, la impossibilitat que el 25 de setembre hi poguessin assistir els representants de la Generalitat. Un altre acord d'aquella jornada fou que la relació de festes populars de la co-

marca es fes durant el mateix dia de la trobada, adduint com a motiu el fet de possibilitar als regidors que poguessin incloure les característiques de la festa. També sorgiren tres propostes d'activitats per dur a terme un cop celebrada la trobada: organitzar una exposició itinerant dels treballs que es fan a la Ribera d'Ebre; organitzar una festa gastronòmica amb exposició dels menjars típics de la comarca; i proposar la creació d'un museu sobre la navegació fluvial al castell de Miravet.

La cinquena reunió de la gestora i prèvia a la trobada es féu el dia 27 de setembre a la Democràcia, amb l'assistència de representants de Tivissa, Móra d'Ebre, Ascó i Flix (no s'especifica si eren representants dels ajuntaments o d'entitats). S'especifica que el motiu bàsic de la reunió fou l'acabament dels preparatius de la Trobada Comarcal de Cultura. Un dels primers assumptes tractats i acordats fou quedar per al dia 29 de setembre per portar el material de l'exposició de treballs i activitats culturals. Per un altre costat, el regidor de cultura de Móra d'Ebre explicà que l'Ajuntament donaria a tots els assistents una credencial i una carpeta que contindria, entre altres coses, el programa d'actes de la trobada. Comunicà que la celebració d'aquest acte suposaria a l'Ajuntament de Móra d'Ebre una despesa de 10.000 pessetes. També indicà que ell mateix s'encarregaria d'avisar la televisió perquè donés informació de la trobada, i que es posaria en contacte amb Artur Cot perquè fes un escrit sobre la Ribera d'Ebre i Móra d'Ebre per lliurar-lo als representants de la Generalitat.

LA I TROBADA COMARCAL DE CULTURA

El desenvolupament de la trobada

Arribem ja al dia de la celebració de la Trobada Comarcal de Cultura. D'aquesta jornada, dins del plec de documents de què disposem, en comptem dos: un document en què s'enumera el programa d'activitats i els àmbits de treball de la trobada; i un segon document que és una acta. En aquest segon, però, en el marge sols hi surten enumerats assistents d'institucions i entitats de Flix, amb la qual cosa es podria deduir que es tractava d'un document dirigit exclusivament a aquests. No obstant això, el seu contingut reflecteix el desenvolupament global de la trobada.

A les 10 del matí del 2 d'octubre de 1982 començà la trobada, al local de la Democràcia, a Móra d'Ebre, tal com s'havia previst, amb la recepció dels assistents ("entitats i persones interessades en la cultura de la nostra comarca", com es diu en l'acta) i, seguidament, es féu la inauguració de l'exposició de treballs de la Ribera d'Ebre. Si bé al programa figurava que a dos quarts d'11 del matí es faria la presentació de les personalitats assistents, aquest punt, pel que es diu a l'acta s'ajornà fins a les 12 del migdia. L'alcalde de Móra d'Ebre, Joan Garcia, donà la benvinguda a tots els assistents, i en especial als dos representants de la Generalitat: el director general d'activitats artístiques i literàries, Albert Manent, i el cap dels Serveis Territorials de Cultura de Tarragona, Josep-Lluís Carod-Rovira. Intervingué, seguidament, en aquest

acte de presentació, la regidora de cultura de l'Ajuntament de Flix, Magda Clua, que exposà els motius que impulsaren l'organització de la trobada, els objectius, explicà tota la feina preparatòria i els àmbits que havien de treballar els diversos grups de treball que comprenien tots els camps de la cultura. A partir d'aquí es constituïren els grups de treballs i s'iniciaren les reunions.

A les 2 del migdia es va interrompre l'activitat per fer el dinar de germanor, i es reprengueren a les 4. A mitja tarda, a partir les 6, els representants de cada grup de treball van presentar les conclusions respectives. Els últims a intervenir van ser els representants de la Generalitat, Albert Manent i Josep-Lluís Carod-Rovira, els quals van manifestar el seu reconeixement a l'esforç realitzat, contestaren les preguntes que els foren formulades i es comprometeren a recollir tota la documentació sobre la comarca (pel que es pot desprendre d'altres documents posteriors, es refereix tant als documents sorgits durant la trobada com als generats durant les reunions del Consell Comarcal de Cultura i de la gestora).

La trobada es va cloure a les 7 del vespre, amb l'actuació de l'Esbart Dansaire de Móra d'Ebre.

Les conclusions del grup de treball sobre Història, Arqueologia i Etnologia

Pel que fa als textos amb les conclusions dels diversos grups de treball, sols disposem de les de l'àmbit d'Història, Arqueologia i Etnologia. Ara mateix ignorem quin era el contingut de la resta de conclusions, però les que presentà aquest grup val la pena tenir-les en compte per tot el que esdevingué uns quants mesos més tard.

Primerament, s'expressa: "[...] no existeix cap grup que es dediqui exclusivament a aquest camp. Si bé les iniciatives individuals i locals no hi manquen, creiem que hem d'unificar els nostres esforços i encaminar-nos cap a realitzacions més ambicioses." Tot seguit, a les conclusions s'exposen un seguit de punts sobre objectius a aconseguir, del text dels quals en reproduïxo íntegrament els dos primers, perquè responen en gran part als objectius del CERE:

En primer lloc, és imprescindible la creació d'un INSTITUT D'ESTUDIS DE LA RIBERA, que compti amb el suport dels organismes culturals propis de la Generalitat, la Diputació Provincial i les conselleries de cultura dels ajuntaments, sobretot per al finançament econòmic. Els resultats d'aquest institut es plasmarien en una revista on s'aplegarien totes les investigacions i estudis fets sobre la Ribera en aquests temes. Per suposat, aquest institut portaria a terme altres activitats encaminades tant a la formació dels seus col·laboradors (seminaris, conferències, cursets, etc.), com a fer arribar la seva tasca a tots els riberencs (exposicions, sobretot).

Demaneu als organismes aquí representats ens informin sobre les possibilitats de la creació d'aquest institut, la forma de fer-ho i l'ajuda econòmica que ens poden facilitar.

En segon lloc, veiem absolutament necessari salvaguardar el patrimoni cultural, històric, artístic, arqueològic i etnològic de la comarca i de cada poble en concret, davant la destrucció o desaparició que pot suposar el pas del temps o l'actuació d'individus que intencions purament lucratives estan fent minvar aquest patrimoni. Una de les activitats de l'Institut d'Estudis seria l'elaboració de l'inventari d'aquest patrimoni, i un cop fet, se li hauria de donar l'ajuda necessària per tal de salvaguardar-lo.

Els punts tercer i quart de les conclusions reivindiquen la creació d'arxius i museus locals, respectivament. Per als primers es demana que puguin disposar de tota la documentació original possible, procedent dels ajuntaments, de les parròquies i de particulars, i a més de reproduccions de documents ubicats en altres arxius "de més envergadura". El projecte dels museus locals és encara més ambiciós en els seus objectius, ja que demana que, a més d'aplegar tot aquell material que roman en mans de col·leccions privades inaccessibles i en museus provincials i nacionals, denuncia l'existència d'un "centralisme cultural". Si bé és totalment lícit plantejar aquests objectius, val a dir que tant pel que fa a arxius com a museus, són dos camps que compten amb la seua pròpia normativa de creació i funcionament i s'escapen de la competència d'un centre o institut d'estudis privat. Amb tot, no era sobrer que totes dos qüestions es posessin damunt la taula, i més tenint en compte que almenys un dels dos s'ha materialitzat, com és el que fa referència als arxius. Pel que fa a museus, de moment, és una qüestió que encara resta pendent.

Finalitza el text de les conclusions tot manifestant el següent:

Creiem que l'institut d'estudis riberenc té molts altres camps al seu abast, però per començar a arribar a conèixer la realitat cultural de la comarca, s'ha de partir d'aquestes premisses exposades. Demanem al director general del Servei de Cultura de la Generalitat i al cap dels Serveis Territorials de Tarragona que des dels departaments que dirigeixen facin el possible per tal d'afavorir la nostra tasca.

DESPRÉS DE LA TROBADA

Posteriorment a la trobada hi hagué almenys tres reunions més, una de la gestora el dia 29 de novembre de 1982, i dos del Consell Comarcal de Cultura, el 20 de desembre de 1982 i el 7 de febrer de 1983. No m'estendré en el contingut de cadascuna, ja que l'objectiu d'aquest treball era tractar tot allò que fes referència la I Trobada Comarcal de Cultura, des dels seus orígens i organització fins al seu desenvolupament. Però sí que voldria destacar un element comú que trobem en totes tres reunions: es parla sobre la confecció i redacció d'uns estatuts. En altres paraules i d'acord amb la proposta del grup de treball exposada, es començava a donar forma al, llavors, futur Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.